

Załącznik 6. PRZYKŁAD KARTY OPISU ZABYTKU – Informacje o Cytadeli

OSRODEK DOKUMENTACJI ZABYTKÓW W WARSZAWIE KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA		A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z												WIELKOPOLSK ¹⁹⁵⁸³					
1. Obiekt <u>2003/1</u> CYTADELA POZNAŃSKA dawniej FORT WINIARY		2. Czas powstania 1828 - 1839r.		3. Miejscowość POZNAŃ															
11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja		4. Adres <u>AL. ARMII POZNAŃ</u> nr hipoteczny 5. Przynależność administracyjna województwo <u>pozańskie</u> gmina <u>Poznań</u> 6. Poprzednie nazwy miejscowości <u>Posen</u> 7. Przynależność administracyjna przed 1 VI 1975 województwo <u>pozańskie</u> powiat <u>Poznań</u> 8. Właściciel i jego adres <u>Skarb Państwa Polskiego</u> 9. Użytkownik i jego adres <u>Muzeum Cytadeli Poznańskiej</u> <u>Muzeum Armii Poznań</u> <u>Lasy Komunalne, Harcówka</u>																	
PLAN SYTUACYJNY DRÓGI SPACEROWE OBIEKTY DAWNE ZACHOWANE FRAGMENTY OBIEKTÓW		10. Rejestr zabytków <u>559/191/A</u> Nr <u>6</u> data <u>16.04.1966</u> <u>in 13.11.2007</u>																	

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacja, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja - Cytadela usytuowana jest po stronie północnej centrum miasta Poznania, w dzielnicy Stare Miasto. Teren otoczony jest po stronie pd-zach. Aleją Armii Poznań, pd-wsch. ulicą Szelągowską, pn - ulicą Za Cytadelą i dalej ulicą Winogrody. Część południowa położona na wzgórzu, długie zbocza zaznaczają się po stronie pd-wsch. i pd-zach. W przeszłości wzniesienie niezadrzewione z monumentalnymi obiektami górowało nad miastem. Współcześnie park tworzy teren wkomponowany w organizm miejski.

Kompozycja, opis - Cytadela położona jest na obszarze o powierzchni około 100 ha. Posiada kształt wieloboku wydłużonego w kier. wsch. - zach. z osią symetrii i osią kompozycyjną zorientowaną w kier. pd - pn. Część główną stanowiła reduta koszarowa /Kernwerk/. Tworzyły ją trzykondygnacyjne koszary, posiadające w części tylnej dwie wieże obserwacyjne z tarasami artyleryjskimi. Od strony miasta wysunięte były dwa skrzydła kompleksu koszarowego, do których wejście stanowiła kaponiera główna o kształcie wielokondygnacyjnej podkowy. Skrzydła te posiadały typowo bojowe kazamaty i ambrazury, jako że stanowiły wysunięty front fortu. Zabudowę koszar tworzyły trójkondygnacyjne pomieszczenia o sklepieniu kolebkowym z wnętrzem dwudzielnym. Ich kazamaty od strony ropy, dzięki odpowiedniej konstrukcji, miały przeznaczenie typowo bojowe. Wewnętrzne skrzydła koszar, pokryte warstwą piasku, nasypem żwirobetonowym oraz kolejną warstwą piasku.

Do Kernwerku prowadziły cztery mosty. Główny znajdował się przy bramie południowej /wjeździe głównym/. Mosty łączące koszary z wnętrzem Cytadeli były przeznaczone do transportu artylerii ciężkiej oraz dla piechoty. Na wysuniętych krańcach reduty koszarowej wbudowane były dwie kaponiere barkowe, blokujące kazamatowe podjazdy do Dużej i Małej Słuzy. Część rdzenną osłaniał od północy długi ciąg czoła fortu, sięgający od stoku doliny Warty na wschodzie do Wierzbaka na południowym zachodzie. Tworzył go wał główny /kurtyna/, w który wbudowano trzy bastiony/Johann, Leopold, Ludwig/ i osłonięto go czterema rawelinami. Po osi południowej wzniesiono po dwie lunety z własnymi samodzielnymi redutami, flankującymi koszary i tworzącymi nasadę całego fortu Winiary. Całość otoczona była suchą fosą szeroką na 9 - 12 m i głęboką do 8 m. Przeciwna licowana była ceglany murem oporowym o grubości do 1,3 m. Wszystkie obiekty fortu Winiary posiadały mury ceglane do 2,3 m grubości. Dookoło całego kompleksu prowadziła tzw. kryta droga na stoku bojowym. Kaponiere - szyjowe wbudowane były w Raweliny I i IV barkowe, natomiast usytuowano na krańcowych skrzydłach reduty koszarowej. Były one trzykondygnowe. Dochodziło się do nich schodami poprzez bramę w podjazdach. Kaponiera kształtem swym przypominała "podkowę". Jej centrum tworzył mały dziedziniec, otoczony murańskimi klatkami schodowymi. Dolna część znajdowała się pod ziemią.

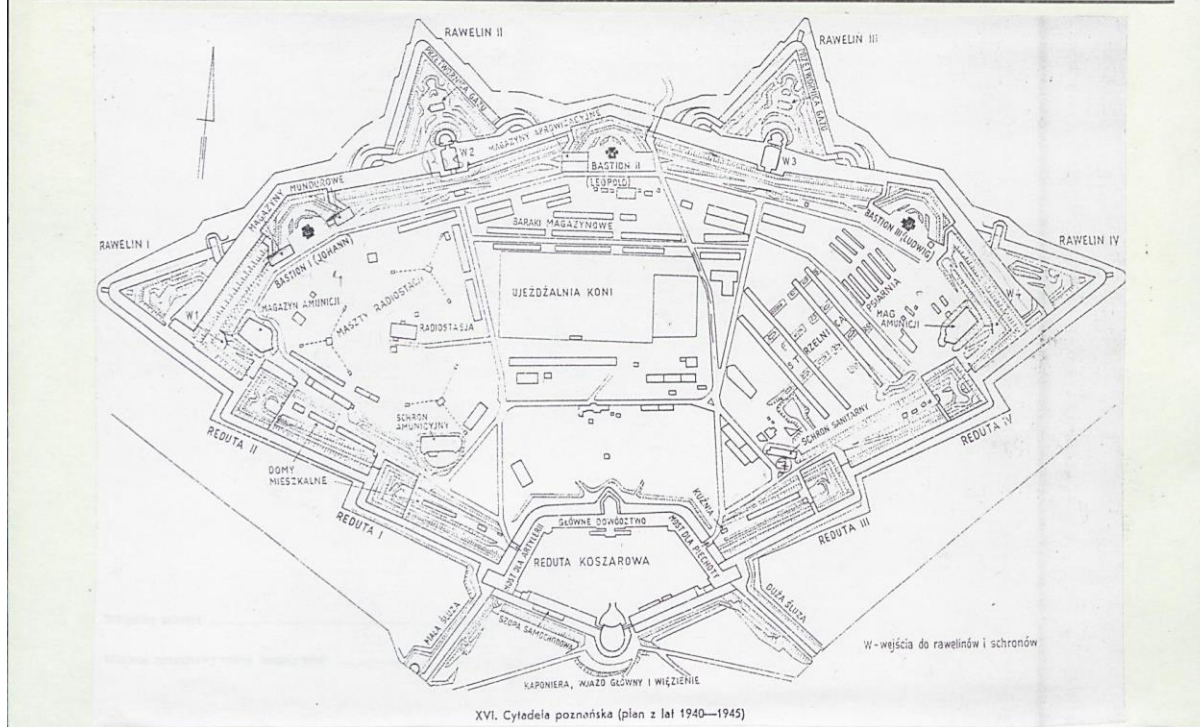
12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

W r. 1815 na mocy postanowień Kongresu Wiedeńskiego Poznań przyłączono do Prus. 30 maja 1816 r. Fryderyk Wilhelm III zarządził rozpoznanie prowincji wschodnich pod względem fortyfikacji. Pracę powierzył gen. Grolmanowi. Zdecydowano, iż należy wzmocnić rubież wschodnie. Miasto Poznań planowano otoczyć pierścieniem fortów. Głównym argumentem było bliskie sąsiedztwo Królestwa Polskiego, położenie miasta na szlaku Warszawa - Berlin. Planowano zcentralizowanie władzy w rękach pruskich i przekształcenie miasta w ośrodek administracyjno-wojskowy. Łączyło się to z wynarodowieniem ludności polskiej. Głównym teoretykiem i projektantem był Leopold Brese, major w korpusie inżynierskim, późniejszy generalny inspektor twierdz pruskich. Pierwszy zarys prac projektowych wykonali: gen. Grolman i inż. Seydel w 1817 r. Ostateczna postać projektu była udziałem L. Brese. W swych pracach oparł się on na syntetycznych publikacjach Vaubana, uwolnionych przez francuskich teoretyków i inżynierów: Carnota i Montamberta z końca XVIII w. Brese przejął od nich ogólny

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa 100 ha	16. Przeznaczenie pierwotne Twierdza wojskowa	17. Użytkowanie obecne Park rekreacyjny, Muzeum Cytadeli Poznańskiej
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Po zakończeniu II wojny światowej cytadela była niedostępna. Po rozminowaniu terenu prowadzono prace rozbiórkowe do 1960 r. W 1962 r. rozpoczęto zagospodarowywanie terenu cytadeli, jako parku rekreacyjnego.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Zachował się dawny kształt Cytadeli. Część główna - reduta koszarowa - nie istnieje. Zachowały się nieliczne fragmenty: schron amunicyjny, zjazd do Małej i Dużej Fosy, elewacje z odcinkami kazamat bastionów, zarys kurtyn, skarpy, przeciwskarpy. Najlepiej zachowane są pomieszczenia przy zjeździe do Małej Słuzы /Muzeum Armii Poznań/, dawny schron amunicyjny /Muzeum Cytadeli Poznańskiej/. Zagospodarowano wnętrza po dwóch schronach w części pd-wsch. Dość dobrze zachował się mur przeciwskarpy i częściowo skarpy przy fosie po stronie pd-zach. i zach. W części zach. głęboka fosa pozostała prawie w całości odkryta. Niezagospodarowane jest duże wnętrze zachowanego dawnego magazynu amunicyjnego przy reducie II. W fosie po stronie zach. częściowo odkryte są otwory wejściowe do podziemnych ganków. Dość dobrze zachowały się linie przeciwskarp i skarp po stronie pn-wsch. Tutaj fosa jest mocno przysypana. 20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)	24. Uwagi różne 25. Opracował tekst <u>Mgr Andrzej Pryszczewski, mgr Wojciech Sobkowski</u> imię, nazwisko, data, podpis plany, rysunki - " - - " - - imię, nazwisko, data, podpis zdjęcia fotogr. - " - - " - - imię, nazwisko, data, podpis miejsce przechowywania negatywów <u>M K Z Poznań</u> KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO
22. Biblioteka 1. Cytadela w Poznaniu, Dokumentacja historyczna. Mgr Eugeniusz Linette, 1965. 2. Dzieje Poznania Wodą Pisane. Alfred Kaniecki, rozdział IX, 1993. 3. Architektura i Budownictwo w Poznaniu 1780 - 1880. Zofia Ostrowska-Kępska, s. 170 - 174. 4. Fortyfikacje Poznańskie. W. Polack	26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)
23. Źródła ikonograficzne i fotografa (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury) 1. Cytadela w Poznaniu. Dokumentacja historyczna. Mgr Eugeniusz Linette, 1965. 2. Plany Poznania z drugiego ćwierćwiecza XIX w. Muzeum Historyczne m. Poznania w Starym Ratuszu. 3. Fotografie ze zbiorów Muzeum Cytadeli Poznańskiej.	27. Załączniki

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Poznań	Cytadela	fotografie archiwalne, plany

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA,
Obiekt: CYTADELA POZNAŃSKA dawniej FORT WINIARY
autorzy: Andrzej Pryszczewski; Wojciech Sobkowski
domena publiczna
Źródło: zabytek.pl, [dostęp:24.11.2022].